1005-1027 ?

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՇԱԲԱԹ 25 ՅՈՒՆՎԱՐ 1875 — ԹԻՒ 1006

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Ստոյգ է թէ Ալֆօնս Երկոտասաներորդ յաջողեցաւ առանց արիւնահեղ կռուոց, Սպանիոյ թագաւոր հրատարակուիլ և ջերմեռանդ սիրով ընդունուիլ 'ի ժողովրդենէ ։ Ծաղկահասակ թագաւորն գուցէ արդէն ընդունուած և ճանչուած է, կամ շուտով պիտի ճանչուի 'ի գլխաւոր տէրութեանց Եւրոպիոյ։ Սակայն մեծ դժուարութիւնն կըկայանայ դյէշեալ երկիրն խաղաղութեամբ կառավարելուն մէջ. քանզի Սպանիոյ ժողովուրդն, և մանաւորապէս երեւելիքն յերկուս գլխաւոր և հզօր կուսակցութիւնս բաժանեալ են. այն է կղերական և ազատասիրական ։ Ալֆօնս Երկոտասաներորդ՝ կերեւի թէ պիտի աշխատի հաճելի լինել այս երկուց կուսակցութեանց միանգամայն. արդէն փութացաւ ուղղակի կերպիւ Սրբազան Պապին առաքելական օրհնութիւններն խնդրել և անուղղակի կերպիւ խոստացաւ ամեն ջանք 'ի գործ դնել՝ Հռոմի գահին աշխարհական իշխանութիւնն վերականգնելու ։ Միւս կողմանէ պաշտօնական կերպիւ հրատարակեց հաստատուն պահել և պաշտպանել կրօնից ազատութիւնը, քաղաքական ամուսնութիւնն (մարիաժ սիվիլ) և այլն, բայց յայտնի է թէ որչափ դժուարին է, չասեմք անհնարին՝ միաբանել այս երկու քաղաքային հակառակ կուսակցութիւնքն, և նոցա գլխաւորներէն՝ Նախարարաց խորհուրդ մի կազմել՝ անվրդով կառավարելու համար զերկիրն ։ Ահա Սպանիոյ երիտասարդ Թագաւորն այսպիսի անհնարին դժուարութեան մէջ կըգտնուի առայժմ։ Դժուարութիւն, որ ստիպեց նախորդ Ամեդէէ թագաւորն (որ Իտալիոյ Վիքթօր—Էմմանուէլ թագաւորին որդին է) հրաժարիլ Սպանիոյ գահէն ։

Գաղղիոյ մէջ ևս երկպառակութիւնք կըտիրէ և հասարակապետական ու կայսերական կուսակցութիւնքն իրարու դէմ մաքառելու վերայ են վերջին ճգամբ ։ Կայսերական կամ միապետական կուսակցութիւնն երթալով կըզօրանայ ազգային խորհրդարանին մէջ. ուր կեդրոնական ձախակողմեան երեսփոխանաց մէկ առաջարկութիւնը՝ այն է հրատարակել զհասարակապետութիւնն իբրև որոշեալ կառավարութիւն Գաղղիոյ, չընդունուեցաւ, և 359 քուէիւք՝ ընդդէմ 335 քուէից՝ մերժուեցաւ ։ Կըհաւաստեն, կամ աւելի ճշդիւ խօսելով, Լոնտոնի Թայմզ օրագիրն կըծանուցանէ՝ թէ փարիզէն իւր ընդունած տեղեկութեանցը նայելով, Մաք—Մահօն զօրապետն որոշած է եղեր իւր հրաժեշտը տալու եթէ ազգային ժողովն հրատարակէ զհասարակապետութիւնն իբրև որոշեալ կառավարութիւն Գաղղիոյ ։

Ժամանակէ մը հետէ Փարիզի Կօլուա և Ֆիկարօ անուանեալ երկու օրագիրներն շարունակ յարձակողական յօդուածներ կըհրատարակէին ընդդէմ Մաք—Մահօն զօրապետին իշխանութեան և ընդդէմ ազգային երեսփոխանական ժողովոյն ։ Կառավարութեան կողմանէ յանցելումն ազդարարութիւն եղև նոյն օրագրաց որ՝ եթէ այս ընթացքը շարունակելու լինին, պիտի պատժուին օրինաց բոլոր խստութեամբը ։

Անգղիոյ մէջ՝ ինչպէս յայտնի է, պահպանողական կուսակցութիւնն (թօրի) կըտիրէ, որոյ գլխաւոր անդամներէն կազմեալ է այժմեան կառավարութիւնն ։ Պահպանողական Նախարարաց խորհրդոյն խոհական ընթացքովը՝ Մեծն Բրիտանիա 'ի բարեկարգութեան և 'ի յաջողութեան կըգտնուի, վաճառականութիւնն շարունակ յառաջադիմելու վերայ է և դրամը օր ըստ օրէ կառատանայ. հետևաբար Անգղիոյ Պանքան արժան համարեցաւ իւր տարեկան դըրամագլխին գինը հարիւրին 3ի իջեցընել.

Միստր Կլէտսթօն՝ որ կենցաղագէտ երևելի անձ մըն է և պաշտօնէից նախորդ խորհրդոյն նախագահն էր, երեսփոխանական ժողովոյն մէջ ազատամիտ կուսակցութեան առաջնորդ և գլուխ ըլլալէ հրաժարեցաւ ։ Միստր Կլէտսթըն ամենեւին չէ փոխած իւր ազատասիրական ըսկզբունքը, այլ դրեթէ 42 տարիի չափ նոյն ըսկզբանց զարգանալուն համար աշխատելէ ետև, իւր հասուն հասակին պատճառաւ կըհրաժարի ։ Զիարդ և իցէ, Մեծին Բրիտանիոյ ազատամիտ կուսակցութիւնն դժուարաւ պիտի գտնէ առաջնորդ մի, որ միստր Կլէտսթընին լուսաւոր միտքը, բնական հանճարը և հզաւագիտ ճարտասանութիւնն ունենայ ։

Գերմանական կայսրութիւնն՝ որ օր ըստ օրէ զօրանալու և զարգանալու վերայ է, կըշարունակէ զմաքառումն իւր ընդդէմ կաթոլիկ բաբոսս կղերին որ չուզեր հնազանդիլ եկեղեցական նորահաստատ օրինաց ։ Բայց տարակոյս չկայ թէ անդրալեռնական կուսակցութեան ջանքը վերջապէս անօգուտ պիտի լինի և օրէնքը յաղթող պիտի հանդիսանայ ։ Հռոմի Պապին քով քաղաքային դեսպան մի ունենալու խնդրոյն վրայօք երկար վիճաբանութիւններ եղան Գերմանիոյ խորհրդարանին (րէյխշդակ) մէջ. ուր մօսիւ Պիզմարք հզօր փաստիւք ապացուցանելով թէ անօգուտ և անպատեհ է Գերմանիոյ համար՝ քաղաքային դեսպան մի ունենալ Պապին քով, որոշուեցաւ այս պաշտօնը ջնջել նորա ծախուց յատկացեալ գումարն հանել Պիւճէին մէջէն ։ Այս առթիւ Պիզմարք իշխանն՝ իւր հակառակորդ ատենաբանին պատասխանելով յառաջ բերաւ թէ՝ Պապը գլուխ լինելով այնպիսի կրօնի մը որուն հետևողք բազումք կը գտնուին ի Գերմանիա, միթէ ասկէց կըհետևի թէ պարտիմք քաղաքային դեսպան մի ունենալ նորա քով։ Այսպիսի ներկայացուցիչ մը միթէ ունիմք ուրիշ կրօնի կամ դաւանութեան դըլխոյ մի քով։ Եւ միթէ ուրիշ տէրութեանց մէջ, ուր նմանօրինակ իրաց վիճակ մը կըտեսնուի, որ թէև կաթոլիկ դաւանութեան հետևողաց չափ ընդարձակ չէ, այսու ամենայնիւ միլիոններու կըհասնի, միթէ կըսեմ նոցա մէջ դեսպանական յարաբերութիւններ կա՞ն ։ Օրինակի համար՝ միթէ Ռուսիոյ կայսրն քաղաքային դեսպան մի ունէր Հայաստանեայց պատրիարքին (կաթողիկոսին) քով, (երբ նորա աթոռն 'ի Պարսկաստան էր,) թէև Ռուսիոյ Հայ հպատակներն քանի մը միլիոն կըհամրուին ։»

Ահա այսօրինակ առարկութիւններ յառաջ բերելով Պիզմարք իշխանն, յաջողեցաւ ջնջել տալու Գերմանական դեսպանի գոյութիւնը՝ Վատիկանի մէջ ։

—Գերմանիոյ կայսերութեան մեծ ատենադըպիր՝ այսինքն առաջին պաշտօնեայ հռչակաւոր Պիսմարք իշխանն՝ Եւրոպական օրագրաց գրածին նայելով, 47 շքանշանօք պատուեալ է. որք թէ Գերմանիոյ և թէ այլ զանազան տէրութիւններէ շնորհուած են նմա այլ և այլ առթիւ ։

—Հնդկաստանի Պենկալա գաւառին բնակչա,

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

Զհետևեալ ոտանաւոր գրուածն, զոր 'ի Հնդկաստանէ ընկալաք, յօժարամիտ 'ի լոյս ընծայեմք ըստ խնդրոյ ուսումնասէր հեղինակին։

ՃԵՄԱՐԱՆ (1)

Սիրանուէնդ սիրայորդոր սերտ սիրարկու սան սիրական,
Զինչ դառն յաւէտ քան զանչատումն իւր, ի գրկայն մայրական,
Քանի իրաւ աղէխորով արտօրահեղձ մի տեսարան,
Այն ինչ սիրոյ վերջին հրաժեշտ տուեալ մնչնի ի բացական ։
Ի սոյն տխուր եդ ի քէն, այսպէս հրաժեշտ տուեալ և քեզ,
Քեզ, որոյ խնամք, սէր, գթութիւն, ոչինչ պակաս վայելի ես ։
Անագորոյն թէպէտ և մահ չորթեաց յինէն վաղ քաջ ի բաց
Զսիրելին ինձ յասաի կեանս չքեալ հանա՜յ զիս յողբ և լաց,
Սակայն զքեզ ո ինչ ընդհատ գտի և խակ մայր սիրալիր
Բուրաստանք, որոյ ի գիրկդ անոյշ արբի կաթն լիալիր ։
Ցանտխութեան անդուստ ի տխս, ի ծաղկընձիւղ հասակ գարնան,
Կալեալ զհոգիս իմձ եռանդեան, ի դեւտ չքնաղ պերճ գիտութեան,
Մտայս ի քեզ հակեալ սլաք դէպ շեշտակի դիմաւ սիրով
Եկն ծարաւ կաթին ուսման, զերթ եղջերու առ աղբիւր զով։
Արբեալ հարբ հարեալ փափագ, յարբումն անոյշ և ցանկալի
Յանհատահոս քոյ աղբերէ մնաց մնունդ զանկալաելի ։
Քաղցր էր քոյ սէր աղնիւ իմ, մայր, քաղցր և խնամք որդիական,
Զոր հոլովից յընթացս ամաց ցուցեր առ իս գորովական ։
Ցուցեր այժ ի ձեռն հմուտ վարժապետին իմ սիրելոյ,
Առն բարւոյ և յաւերժից գեր գրուատից միշտ արժանւոյ
Աշխոյժ նորին զբանեղէնն ի մշակել զանդս մտաց
Մեղուաջան, միշտ եռանդնոտ եկն յերևան և զւգընթաց ։
Զինչ ի մտաց ի հայելւոյ թող մնասցէ անուն նորին,
Եւ երախտիս բարեպաշտալար ոչ մոռացօնք ինձ բնաւին.
Աշխարհալոյր թող աշխատանք նորին և խնամ հռչակեսցի
Ի զարդացումն Հայ մանկտւոյն լեզուի նոցին և մայրենի,
Զարթիր ո՜վ դու քերթողահայր, զարթիր և տես նոր տեսարան,
Պերճապայծառ նոր իսկ Աթէնս ի շուք չքնաղ քոյ յանդիման ։
Ցնծա և դու մայր որդեսէր ցնծա ի սէր աներկրական,
Տեսեալ առ քեզ այր քաջափոյթ նախանձայոյզ հայ դպրութեան,
Եւ շնորհաբաշխ առ իս դթոյդ և երախտեաց խուռն զայս տրիտուր,
Իբր արդադիր շուք որդեկի սիրեցելոյ, ձօնեմ մտադիւր
Դոյզն այս նուէր սիրոյ որդւոյ, շնորհիւդ յաւէրժ թողպարծեսցի,
Որ ի սրտէ քաղցր զգայմամբ՝ սիրեցելոյ մօրդ ուղղերձի ։

Աշխատասիրեաց

Ի Բադավիա, 21 Նոյմ. 1874 ։ Գասպար տէր Գ. Գասպարեան ։

(1) Խմա՛ Հայոց Մարդասիրական ճեմարանն՝ որ ի Կալկաթա ։

թիւն՝ վերջին վիճակագրութեան համեմատ 66 միլիոնի կըհասնի ։ Յայտնի է թէ յիշեալ ընդարձակ գաւառն՝ Անգղիոյ իշխանութեան ներքև գտնուած Հնդկաստանի մի մասն է ։

—Զվիցցերիայի արտաքին վաճառականութեան տարեգրութեանց մէջ հետևեալ վիճակագրութիւնք կընթեռնումք 'ի մասին շինութեան ժամացուցաց Եւրոպիոյ և Ամերիկայի մէջ․

Յամին 1870, 2,200,000 ժամացոյց շինուեր է․ որոցմէ 1,600,000 հատը Զվիցցերիան պատրաստեր է, 300,000ը Գաղղիան, 200,000ը Անգղիան և 100,000ը Ամերիկան ։

Պէրնի նահանգը՝ կը պատրաստէ [մ]եծագոյն մասն հասարակ ժամացուցաց, այսինքն գրեթէ տարին 500,000 հատ ։

Ժընէվ քաղաքը՝ որ մասնաւորապէս հոգ կը տանի չքեղ ժամացոյցներ պատրաստելու, 150,000 հատ կըշինէ տարին ։

Վօի նահանգը ընդհանրապէս կըբաւականանայ ժամացուցի ընթացքը (մուվըման) շինելու, յորմէ տարին 150,000 հատ դուրս կըհանէ ։

Վերջապէս Նէօշաթէլի նահանգը՝ 'ի միւս նահանգաց աւելի շատ և աւելի գեղեցիկ ժամացոյցներ կըշինէ ։

ԱԶԳԱՅԻՆ

Յետագայ յօդուածն՝ զոր յանցեալում շաբաթու ընկալաք 'ի Հնդկաստանէ, փութամք 'ի լոյս ընծայել ըստ խնդրոյ բարեպաշտ և ազգասէր յօդուածագրոյն ։

Յարգոյ խմբագիր Արշալուսոյ Արարատեան ։

Թիւ 1001 լրագիրդ կարդալով՝ յուշ եկն ինձ զերբեմնական բան ձեր վերաբերեալ 'ի նորընտիր սրբազան Ներսէս պատրիարք Կ․Պօլսոյ, առայն թէ, «եթէ սա ոչ մարթասցի կառավարել զԱթոռն պատրիարքական՝ չէ յուսալի և յայլմէ ումեքէ» ։

Սոյն այսու տեսութեամբ և երբեմն Մինչ Առաջնորդաց Նորջուղայ վանաց, այն է Եղիազարն [illegible], որ եկեալ 'ի Հնդիկս՝ և վախճանեալ 'ի Մատրաս յամի Տեառն 1794, լակոնական ոճով կտակ իմն առ Ջուղայեցիս աւանդէ այսպէս․ «Ջուղայեցիք եթէ կամիցին անդորրու ապրել և անվրդով մնալ, պարտին 'ի միջոյ իւրեանց ընտրել Առաջնորդ լինքեանց» ևայլն․ բան արդարև յիրաւիս ընծայելոյ․ յորժամ ընկն քաղաքացին դիւրէ ճանաչել և զախորժակս քաղաքացի ընկերին, և ըստ այնմ պատրաստել ճաշ նմա ։ Ընթեռնլով զկոնդակ Նորին Սրբազնութեան Պատրիարքի, տուեալն 'ի 26 Հոկտեմ․ ի սփիւռ ազգին, ամենագեղեցիկ ոճով և իմաստիւք՝ վերահաստատէ և զայն զգացումն․ սակայն տեսցուք թէ 'ի հոգի ընթերցողաց ներշնչեսցէ զկենսական գործնական այնմիկ կոնդակի․ զի լուրք օրինաց՝ չեղեն արդարացեալք, այլ առնողք և կատարողքն՝ ասաց կենսատուն մեր․ ո՜ տայր մեզ տեսանել զայն երանաւէտ ներգործութիւն համակրական 'ի հաւծորէնս ։

Վեցերորդ յօդուածն տուեալ առ դասս կղերաց, իբր զի զգուշանալ 'ի կողմանէ ազգինաց և մոլեաց 'ի պատիւ քահանայութեան ։ Շատ լաւ, շատ արդար և ամենի բարբառ ըստ Աստուծոյ՝ զոր ոչ 'ի նորոյ սկսեալ, այլ 'ի վաղուց ընթերցեալ և 'ի բազմաց․ բայց ոչ ուրեք տեսեալ կամ յումեքէ լուեալ զկատարումն (1)։ Զհնացեալն թողլով՝ զերեկեանն առցուք օրինակ 'ի հաստատութիւն բանիս․ զկոնդակ մեհափառ և ազգասէր կաթողիկոսին մերոյ Գէորգայ տեառն, տուեալն յամի Տեառն 1868, (որև տպագրեալ յԷջմիածին) յամենայն Առաջնորդարան ազգիս, վասն կարճելոյ զձեռան յանխտիր ձեռնադրութեանց անարժանից 'ի քահանայութիւն ։

Հրաման կոնդակին տակաւին նոր և թարմ, Մ․ Եպիսկոպոս (2) 'ի վանս Ջուղայ համարձակէր ձեռնադրել զոմանս անարժանեաց, ում ընդդէմ կալով հասարակութեան խափանեցին․ սակայն հրապոյր կամացն չկշռեցանել ոչ բաւեցան, յորժամ նորա դատ խրատեալ զնոսա թէ յեղանելն իմ ատոք 'ի Թեհրան՝ եկեսջիք դուք անդր, ուր ունիմ ձեռնադրել զձեզ․ որով և անապարեալ նոցին ներհակ կամացն եղին․ բայց 'ի զուր․ յորժամ ախտն սիմոնականութեան տարրացեալ 'ի հոգի նորա՝ պարտ էր մեռուցանել որպէս մեռոյց․ ընդ գիշերային գաղտնի յամենայնէ տարեալ զնոսա 'ի վանական գիւղ, և արարեալ զնոսա սևազգեստ պաշտօնեայ… կարծելով թէ թխագոյն տարազ զգեստուց և արտաքին կերպարան անձին, տալոց է պատառ խանի ներքնոյն պիտոյ գիտութեան սուրբ Գրոց, զգաստութեան հոգւոյ, և բարոյական բարուց, որք են հոգի եկեղեցականութեան ։

Ահա և մինչ այսպէս նորին Եպիսկոպոսունք՝ որոց առի սիւն եկեղեցւոյ, այսպէս անլուր պատուիրանացն Աստուծոյ, և հրամանի խորհրդական Գլխոյ եկեղեցւոյն, այլ յումմէ պահանջի օրինապահութեան կարգ (3) ։ Մեք որպէս պաշարեալ ոք՝ չկարեմք խելահաս լինել․ Այո՛ զի բանք մեր առաւ, ոչ հասարակապէս հայի յամենայն Եպիսկոպոսունս մեր, յորժամ՛ են և գտանին հոգիք ընտրեալք յԱստուծոյ, և մաքրեալք եօթնարփեան շնորհօք, որք և ուքին իսկ 'ի շինութիւն եկեղեցւոյ, բայց՞ սակայն և այնպէս թիւ Աւերչացն բազմապատիկ քան զկենդաց․ զակառուն քրտանց և երկոց պտուղ՝ ընդ բազմին ունայնացեալ․ զհարդ կանգնումն կերտուածոյ՝ յորժամ մին շինէ և երկուքն ական 'ի նա հատեալ փլուզանել նկրտին ։ Ահա այսպէս նկատի և փորձիւ վաւերանայ վիճակ եկեղեցւոյ մերում այսօր․ որպէս տեսարանն իսկ ցկայէ բազում մասամբք ։ Վկայէ և նոյն ինքն կոնդակագիր պատրիարք յասելն, «Եթէ այս ընթացքն տևէ, ես չպիտի կրնամ շարունակել զայս պաշտօնը․ Թէպէտ խնդիրն առ այժմ դարձուցեալ և յիրաւիս, յորժամ մին չկարէ ընդդէմ յորձանաց կեալ․ Եւ թէ Հերքիւլէս անգամ ընդդէմ երկուց ախոյեանց, առակն ասէ․

Ըստ ձեզ և ըստ աշխարհի, դեղ և դարման սորին ոչ այլ ինչ եթէ ոչ՝ բարձումն սիմոնա-

(1) Որպէս ոչ երբեք լուեալ զԱռաքելոյ պատգամս, որ ա. Տիմ. ե. 22 ։

(2) Մի որ առցէ բե ի վերայ մեռելոյ չէ պարտ խօսել, յորժամ մանաւանդ միշտ մահ յիշատակի ։

(3) Լուծումն խրատուցս, անցրեն եւանդր՝ ի գլխաւորս մեր ապագայի ։

ԾՈՂԿԱՔԱՂ

Ի լիակատար կենսագրութենէ սրբազան Հայրապետի Ներսիսի Ե․ վեհափառ եւ ազգասէր կաթողիկոսի ամենայն Հայոց ։

(Շարունակութիւն ։ Տես թիւ 1005

Վերջապէս լուր տարածվեցաւ, որ կայսրուհին Ռուսաց Կատարինէ Բ․ 1796թուին վախճանել է, և ինքնակալութեան աթոռն ժառանգել է նորա միակ որդին Պօղոս կայսրն (Պաւել Պետրովիչ․) որ իւր օգոստափառ մօր հանդէպ Յովսէփայ համար միշտ բաց ունէր իւր արքայական շնորհաց դրունքն ։ Անդառն ուրեմն ճանաչեց Ներսէս վարդապետն իւր սխալ գործն, որով մեղանչել էր ազգասիրութեան դէմ, և մինչ ճանապարհներ էր սկսել որոնել՝ որ իւր վրիպանքն ուղղէ, ահա Յովսէփայ միջնորդութեամբ Ղուկաս կաթողիկոսի 1793 թուի կոնդակի պատասխան Հրովարտակն ելաւ Պօղոս Ա․ կայսեր երեսէն, զոր այն միջոց արքունական Սենեկապետն (կամերհեռն) իշխան Բէզբորոդկօյ հանդերձ զանազան ընծաներով ուղարկել էր առ Ղուկաս կաթողիկոսն․ իսկ Ներսիսի անունն չկայր ուրեք յիշած, որպէս ակնունէր ինքն՝ Յովսէփայ խոստմանց վստահացեալ․ Վասնորոյ Ներսէս վարդապետի սրտէն հեռացաւ այն զղջն և բարջանքն, և նորոգեց իւր թշնամութեան մեքենայքն, բայց այս անգամ ձեռն մնաց այլ հնարից ։

Այս միջոցներն Ղուկաս կաթողիկոսն եւս հասանելով զառամութեան հասակին, սկսել էր ցաւօք և հեծութեամբ սպասել իւր մօտալուտ վախճանին ։ Ազգային կարիքն անթիւ էին և անհամար․ Էջմիածինն Պարսից իշխանութեան ներքոյ լինելով բռնաւորաց ամենակերպ ոճրագործութեանց ասպարէս էր ։ Սուրբ Աթոռոյն և Հայրապետութեան չէր կարող ոք այն միջոցներն այնպէս օգնել, որպէս Յովսէփ ունէր կարողութիւն և ցանկութիւն օգնելոյ, բայց նորամէն օգնութիւն խնդրող չկայր ։ Եթէ Ղուկաս կաթողիկոսն կամենար, նորա յանդիմանն արդէն զկնի այս հաշտութեան ամենայն ճանապարհներն բաց էին Յովսէփայ հզօր բազկաւ Էջմիածնին օգնութիւն հասուցանել, բայց Ներսէս վարդապետէն չունէր թոյլտուութիւն ։ Ներսէս վարդապետն Ղուկաս կաթողիկոսի կամաց վերայ անկասկած ազդեցութիւն ունենալով, նորա ձգտումն միայն այն էր ; որ կարողանայ Յովսէփին յաղթահարել․ այլ Յովսէփին նուաճելն դժուար, կամ լաւ եւս անհնարին էր ։

Ներսէսին անտանելի էր տեսանել՝ Յովսէփին զօրացած, փառաւորուած, բարի համբաւով հռչակուած, և նորա ջերմեռանդութեամբ էին Էջմիածնի բոլոր միաբանութիւնքն ընդդէմ Յովսէփայ զինեալ տարապարտ ատելութեամբ, և չհասկանալով Յովսէփայ գինն սովորական՝ առած էին չինել նորա դէմ միշտ կրկնել՝ նէ շամբն չէքէրի, նէ արապըն իւզիւ․

Յովսէփ և Ներսէս երկու արեգակունք էին, մին պայծառ և լուսափայլ ի միջօրէի մերձ առ կեան եթերական, միւսն դեռ նոր ծագեալ ի հորիզոնէ, բազում ճառագայթաւէտ ժամուց և ժամանակաց առհաւատչեայքն հետ ունելով սկսել էր բարձրանալ․ երկուքին եւս ունէին բազում երկրպագուս ։ Հզօր էր Յովսէփ․ որ ըստ [illegible] անեզրելի երախտաւորութիւնքն ունէր Ներսէս․ սորա ծանօթք և բարեկամք սփռեալ կային Հայաստանի ամեն կողմերն, և հայաբնակ քաղաքաց մէջն․ Պօլիս, Տփխիս, Զմիւռնիա, Պարսկաստան, Հնդկաստան ։ Ընդարձակ նամակակցութիւն ունէր ընդ ամենայն տեղիս, ուր միանգամ հայազգիք տարածել էին իւրեանց առևտուրն, և ուր միանգամ սակաւ էին Յովսէփայ պատուադիրք ։ Յովսէփ մեծամեծ ազգային արդիւնագործութեանց ձեռնարկած գոլով բոկել էր ազգէն տուրք ժողովել, ազգն կաթոգին էր տեսնել՝ թէ երբ և Ներսէս վրկէ ազգէն օգուտ քաղել․ բայց Ներսէս յայտ մասին լուռ էր և պապանձած․ դեռ չէր ոք լսել նորա բերնէն՝ թէ դրամ տուէք ։ Ռուսաստանի հայերի համար որովհետև ձեռօք շօշափելի էին Յովսէփայ յառաջ բերած բարիքն, որ այն ժամանակն անփոխարինելի երախտիք էին, զարմանալի չէր, եթէ ազգն զինքն համարէր նորա երախտապարտ, որովհետև չէր կարող ուրանալ մանաւանդ որ Յովսէփ այնքան հզօր էր, որ եթէ իւր յանձնածառայ վիճակի մէջ մէկ դաշնաքեայ խլրտիւն զգայր, այնպէս կ'ասանկեցուցանէր տէրութեան իշխանութեամբ, որ միւսանգամ՝ այն տեսանելով այլք չէին համարձակեր դարձեալ բարձրացնել․ այս պատճառաւ Ռուսաստանի մէջ սակաւ էին Ներսիսի ծանօթք և համախոհք․ միայն Նոր Նախիջևանայ մէջ ունէր մէկ քանի կուսակիցք, որ Յովսէփի դէմ նախանձ ունենալով՝ նորան յարեալ էին ։ Ո՛վ կոստայր Հայոց խղճալի ազգին այն երջանկութիւնն, որ Յովսէփ և Ներսէս լինէին միմեանց բարեկամ, և երկուքին միասին միաբանութեամբ բոկէին ազգի օգտի համար նախատակիլ․ Յովսէփ ունէր մէկ Գրիգոր վարդապետ Զաքարեան, որ՝ որովհետև Աստրախանայ կանանչի բաղարատացեալ որդոստայի մէջ էր զարդացել, մականուն էր ստացել Աստրախանցի ։ Սա թէպէտ և զգօն և հանճարեղ մարդ էր, բայց Ներսիսի չափ դրոց աշակերտութիւն արած չլինելով, Յովսէփայ նման ազգասէր մարդն առաջի աչաց ունէր միշտ, բայց նորա ազգասիրութեանն և ոչ դաւնաքեայ մասն ունենալով, ազգասիրութեան վերայ նուաղ և աղաւաղ գաղափար էր ստացել ։ Ահա սա էր Յովսէփայ ձեռաց գործիքն, և ինչ դեր Ներսէս կ'խաղայր Ղուկա-

կանութեան յիկնդեցուշ, և բերումն 'ի տեղի պատուական օրինաց Մբրոյն, «Ջրի առէք՝ և ձրի տուք»: Ասիցես տակաւին թէ Եպիսկոպոսունք մեր չունին թոշակ ըստ այլ ազգի Եպիսկոպոսաց քրիստոնէութեանց և իշխանութեանց. պատասխանեմ՝ լցուցեն զկարիս մարմնոյ և այլն, ասիցեմք այո՛ և պէտք են նոցա՛ օր ըստ օրէական պիտոյք կեցից. սակայն և անհրաժեշտաբար պիտոյ են նոցա եւս պաշար ճանապարհի հանդերձեալ կենաց: Զայն արժան է առնուլ, և զայս չթողուլ, զի այլ է պահանջ պիտոյից կենաց, և այլ շռայլութիւնք մոլոր փառաց և մեծարանաց անձին. ուսմունս ունելոյ վարձատրութեան 'ի տանել զառաքելութ՝ ուր լինքն եղանէ, կամ 'ի զխաց հրամայելոյ նոցա, Ոնք թուղթ, պատճէն թուղթ և այլն, քանզի նեղ և անձուկ վիճակին Արքայութեան՝ մերժէ զայս 'ի մէնջ. սորին համադոյն կան և տարակոյսք բազում՝ զորս յիշատակել չանկանիմ աստ: Բաւական և այսուչափ ինչ յիշել հարկ է զՏէր. «Ի հանել մշակ բարի յԱյգի զօրութեան իւրոյ»:

Եւ դառնամք մեք հրապարակաւ տալ գծնորհակալութ լաւագոյնութեամբ բազմաւ առ այր-բազան Ներսէս պատրիարքն, յերկնուստ հայցելով նմա կարողութիւն և զօրութիւն ընդ երկարամեայ ողջանդամ կենօք, և փոխադարձութիւն հոգւոյ նորին՝ ի համօրէն եկեղեցականս, նաև հոգի զգօնութեան և ճշմարտութեան ժողովրդոց ընծայեցուցանելոյ կենդանին, ի գովեստ և ի փառս անեղին Աստուծոյ՝ որ ամենայնի տուող է մեզ հոգեկան և մարմնական բարեաց, առաւել քան զոր խնդրեմք և իմանամք. զի գիտենք է խօսք թէ, մի ձեռն լուանայ զմիւս, և երկոքին լուանան զերեսս:

Եւ դու ով յարգելի խմբագիր, եթէ ըստ խորհի երակին և իրաւական դրանս վարկցես, ուրեմն շնորհ արարեալ տուր տեղի հրատարակման ի հեզընթաց քումդ լրագրի. իսկ եթէ ոչ՝ ծալեա 'ի բաց՝ և դիր ի ներքոյ դրուանի. ուրեմն և երկոքումբք հաճոյացուսցես զքոյդ զմադամանօթ

Բարեմաղթող Հայոց որդին:

ԸՆԹԵՐՑԱՑՈՒՆ ՀԱՅՈՑ

Քաղաքիս այս պատուական հաստատութիւնն, որ պատիւ կընէ նորա հիմնադիր հայ ուսումնասէր երիտասարդաց, անշուշտ քաջալերութեան արժանի է, որպէս զի օր ըստ օրէ եւս առաւել բարգաւաճի և յառաջադիմէ:

Այս յառաջադէմ կացութիւնը 'ի՞ձեռս՞ բերելու համար, կըլսեմք թէ արդէն մասնաժողով մի կազմուած է, որ հոգ պիտի տանի ազգային երեւելեաց և ուսումնասիրաց բարոյական և նիւթական օգնութիւնը խնդրելու: Այս օրերս յիշեալ մասնաժողովը իւր պաշտօնը յաջողութեամբ 'ի գործ կըդնէ բաժանորդագրութիւն ժողովելով, որ կամաւոր է: Եւ բաժանորդագրուողաց անուններն հետզհետէ լրագրաց միջոցաւ պիտի հրատարակուի: Տարակոյս չունիմք թէ ուսումնասէր հասարակութիւնը պիտի չզլանայ իւր նպաստը՝ այսպիսի ազգօգուտ ձեռնարկութեան յառաջադիմութեանը համար:

—Զչեռնեռալ նամակը՝ որ մեր ընթերցատան վրայօք կըխօսի, յօժարամիտ կըհրատարակեմք, նորա վերայ հրաւիրելով նոյն հաստատութեան տնօրէն խորհրդոյն ուշադրութիւնը:

Իզմիր, 22 յունվ. 1875

Յարգոյ խմբագիր,

Ահաւասիկ ամեան եկաւ և անցնելու վրայ եսկ է. բայց կըցաւիմք որ Հայ ընթերցատան մէջ տակաւին և ոչ մէկ առեղծուածութիւն տեղի ունեցաւ, ինչպէս որ սովորաբար՝ ընթերցատան հաստատուելէն 'ի վեր ամեն տարի կըլլար:

Առ այս՝ ընթերցատան գործադիր ժողովոյն ուշադրութիւնը հրաւիրելով՝ կըխնդրեմք որ փոյթ ունենայ այս տարի եւս յիշեալ հաստատութեան մէջ օգտակար բանախօսութիւններ ընել տալու. որոց մեր ազգայիններէն շատերը կըփափաքին ներկայ գտնուիլ:

Խնդրելով, յարգոյ հրատարակիչ, որ այս քանի մի տողերը հրատարակէք ձեր ազգօգուտ լրագրոյն մէջ, կըմնամք եւայլն,

Ընթերցատան բարեկամներ:

Ազգային կեդրոնական վարչութիւնն հետևեալ յանդիմանական ազդարարութիւնն յառաջ բերած է Կ. Պոլսոյ Հայրենիք լրագրոյն. որուն յունվարի 10 թուոյն մէջ հրատարակեալ կը տեսնեմք զայն:

... խմբագիր Հայրենիք լրագրոյն.

Ձեր լրագրոյն 230 թուոյն մէջ իբր Զմիւռնացի ազգայնոց ոմանց կողմանէ գրուած՝ յօդուած մի տեսնուեցաւ: Նոյն յօդուածն ազատ քննադատութեան սահմանն անցած և ազգային վարչութեան դէմ թշնամական և անարգական լեզուաւ գրուած ըլլալուն համար վարչութիւնն որոշեց ազդարարել ձեզ, որ ուրիշ անգամ այսպիսի թշնամական և անարգական լեզուաւ գրուած յօդուածներ հրատարակելէ զգուշանայք. ապա թէ ոչ՝ վարչութիւնը պիտի պարտաւորի՝ ազգային կանոնադրութիւնը չվրդովելու նպատակաւ, ձեր լրագրոյն համար ազդու միջոցներու դիմել: Կ. Պոլիս 'ի Պատրիարքարանի Հայոց, 4 յունվար 1875:

Իզմիրի Հիքեարէյ անուն գաղղիարէն լրագրոյն ըստ նոր տումարի փետրվարի 3՝ թուոյն մէջ հետևեալը կըկարդամք, որ Հայոց դէմ թշնամութեան ոգւով գրուած է:

«Երուսաղէմէն ընդունուած լուրերն կըծանուցանեն թէ ծանր կռիւ մը տեղի ունեցեր է 'ի Բեթլեհէմ 'ի մէջ Յունաց և Հայոց, մինչդեռ այս վերջինները Ս. Ծննդեան տօնախմբութիւնը կըկատարէին Բեթլեհէմի սրբազան գաւիթին մէջ: Անշուշտ 'ի կողմանէ Հայոց ի վերայ երաւանց Յունաց բռնութեան և յափշտակութեան դէպք մի պատճառած պիտի լինի այս կռիւը, ուր երկու կողմէն վիրաւորեալներ եղեր են: Կըսուի թէ այս կռուոյն առթիւ նեղութիւն կըբողաց մէջ կըգտնուի նաև նոյն իսկ Հայ եպիսկոպոսն, որ կընախադաշնէր Թափօրին՝ եկեղեցւոյն գաւիթին մէջ:

Կըլսեմք թէ Զմիւռնոյ մէջ Թուրքերէն քաղաքային և գրագիտական լրագիր մի հրատարակուելու առաջարկութիւն մի կայ: Այս լրագիրն՝ որուն ԻՆԹԻՀԱՊ անուն պիտի տրուի, պիտի խմբագրուի տնօրէնութեամբ մեր ազգակից և քաղաքակից մեծարգոյ Գէորգ Փուպլիկ

տու առեանսումն, նոյնն և Գրիգոր՝ Ցաջեճկարութեան: Եթէ փոխանակ Գրիգոր մարզպանեան՝ լինէր Յովսէփեան ձեռին Ներսէս վարդապետն՝ բարեբաստ կըլինէր Հայոց ազգն: Բայց այն ժամանակն՝ մինչ Յովսէփ միայն Ռուսաստանի վերայ ունելով իշխանութիւն, միայն նոցա երջանկութեան համար կ'ջանայր, և զԳրիգոր զարծ կ'ածէր այս նպատակի տարաւ, Ներսէս միայն Յովսէփայ համար թակարդներ նիւթելով՝ անդադար երթևեկութիւն կանէր Պոլիս, Զմիւռնիա, Էջմիածին: Ըմբռնեմ թէ քանի անգամ տեսան Ներսիսին կարս, Արզրում, Թոխաթ և այլ հայաբնակ քաղաքք, ուր դանազան պաշտօնավարութեամբ սաէպ սաէպ կը շրջագայէր. բայց այս իսկ ճանապարհորդութիւնք էին՝ որք զնա զօրացուցին, ամրացուցին, փառացուցին, և որոց հետ ունէր միայն նամակօք ծանօթութիւն, դէմ առ դէմ ծանօթացուցին. ով մէկ անգամ տեսաւ նորա հրեշտակ: Այս վերջին ձիրքն, այսինքն սուրբ Աթոռոյ օգտի համար զոհ երթալոյ պատրաստութիւնն այն ժամանակ աւելի հանդիսացոյց, երբ Պարսից տէրութեան մէջ բռնաւոր խաներն Շահ դառնալ թեակոխելով՝ բազում անգամ Էջմիածնի վերայ յարձակելով՝ սուրբ Աթոռն իւրեանց անսանձ անզգամութեանց կրկէս էին ձեւացուցել:

Ահա այս Հայաստանի ընդհանուր ոտնակոխ լինելոյ ժամանակն երբ Ղաջար ազգէն առաջացաւ Աղայ Մահմադ խանն, որու Ախտայ խան տուեցաւ, և ստացաւ Պարսից Շահութիւնն. այս սարսափելի միջոցն Ներսէս վարդապետն այն կողմանց հայազգի բնակչաց համար տէր և գիշեր հրեղէն և ամպեղէն սիւն էր: Արդէն Եփրեմ Արքեպիսկոպոսն վերադարձեալ էր Հնդկաստանի նուիրակութենէն, ուր գնացել էր Ներսէսի տնօրէնութեամբ, և մեծ արդիւնք էր բերեալ իւր պարկեշտութիւնն, ով առ անգամ մի լսէր նորա քաղցրաբան և համոզիչ բարբառէն, կապուէր նորա հետ անխզելի կապով բարեկամութեան: Անարծաթ ձիրքն ամենայն ուրեք կարէ լինել սիրելի:

Նա շատ հայերու ճանաչէր, շատ հայեր եւս նորան ճանաչէին. և այս հայերու մէջէն՝ թէպէտ բազումք եւս կային՝ որ նորա Յովսէփայ դէմ առած գործոյն հաւան չէին, բայց այսու ամենայնիւ նորան 'ի սրտէ սէր էին տալ, որպէս գործունեայ և պարկեշտ կարգաւորի, և Էջմիածնի օգտին անձնասէր և խոհական վարդապետի Էջմիածնի անուամբ, բայց և իւր դաւաճանապատումն բեղմնաւորելէր առատութեամբ, երբ 1795 թուին Աղայ Մահմադ խանն լսեց՝ թէ Հերակլ է արշաւան տանել ընդդէմ Վրաստանի, որովհետև Հերակլ թագաւոր վրայ չէր ընդունել նորա Շահութիւնն, և չէր յօժարեցել՝ որպէս Բաղդասարի նորան սուր ածել ընդ մէջ, և Հայաստանի թագաւոր կացուցանել, և Գանձակայ (Գանձա, Ելիզաւեթպոլսոյ) Ջաւադ խանն խոստացել է նորան առաջնորդութիւն անել, Յովսէփայ հայրենասիրութիւնն գուշակ շարժէր Ռուսաց տէրութենէն օգնութիւն ժամանեցուցանել. բայց Վրաստանի ներքին դաւաճանակներին որպէս Աղայ Մահմադ խանի արշաւանքն ճեղել տալին, նոյնպէս և Ռուսաց զօրավարի կոմս Գուդովիչի ճանապարհն կասեցնել իւրեանց սադրանօքն յապաղեցին, մինչև 1795 սեպտ. 13 Պարսիկք մտան Տփղիս, աւերեցին, և գերեօք և աւարօք ծոլացեալ յետ դարձան, Ներսէս վարդապետն տեսանելով թէ չէ կարող Ղուկաս կաթողիկոսին համոզել, որ նա հայազգի գերիներն Էջմիածնի գանձով փրկանաւորէ, գնաց առ Եփրեմ, և բանալ տուեց նորա սնդուկ լի պարկի բերանն, և որքան հայազգի գերիք բերուեցան այն կողմն՝ ամենն ազատեց, և դարձոյց իւրեանց հայրենեաց աւանդներն:

Այս ազգասիրական չահատակութեանց ժամանակն Ներսէս՝ որ Եփրեմի քաջն ձեռին անդադար Պարսից բռնակի մէջ կայր ի հեռաւորեան՝ զբաղեալ վերադարձի կարևոր գործերով, չկարաց ժուժկալել, որ և իւր սեպհական այնքան ամեայ վաստակած փողերն չմնէ այն մարդասիրական ճգնութեանց մէջ, և երբ ձեռին առնեցած ամեն հնարներն սպառեց, այնուհետև ձեռնամուխ եղև կամաւորականաց առհամունն կալուածոց, որոց շատն ծախեց և ետ փրկանք գերեաց, որով Շահզադէանց վաղեմի ճանապարհով շափ նուազեցաւ. Բայց և ընդ նմին Եփրեմի և Ներսիսի անունն փառաւորեցաւ ազգի մէջ, թէպէտ և ոչ Եփրեմ և ոչ Ներսէս էին խնդրակ փառաց և պարծանաց. Բայց Ներսէս, որ առաւել քան զառաջինն վառեալ էր սիրով թեամբ ընդդէմ Յովսէփայ, Տփղիսայ աւերման խապառ բարդեց Յովսէփայ ուսոց վերայ որպէս յանցանք, և նորա համախոհք՝ որ նորա ձեռքին էին որպէս եղեգնափող, թէպէտ և քաջ գիտէին՝ որ Տփղիսայ մատնութիւնն ի ձեռս Պարսից էր արգասիք ներքին դաւաճանութեան, բայց և այնպէս Ռուսաց զօրաց յապաղելն դրելով մեղս Յովսէփայ, որով Յովսէփայ ազգասիրութիւնն ծածկեցաւ նորա փառասիրութեան վարագուրաւ, և ինքն Յովսէփ զրպարտուեցաւ որպէս մատնիչ իւրոց հայրենեաց, և առիթ այնքան հեղման անպարտ արեան, և գերութեանն հայազգեաց, որոց մէջէն հարիւրաւոր և հազարաւոր չքնաղ օրիորդք և մատաղամարդ տիկնայք մինչև ի Քիրմանշահ, ի Քապուլ և յաղուանստան գերի վարեցան և անկան ի հաւատոց արգելեալ ի յարկս կանանաց Պարսից:

ՏԷՐՈՒՆԻ ԳԱԲՐԻԷԼ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ

(Տարօնեցւոյ):

երկրաստրդ. էֆէնտիին, որ Թուրքերէն և գաղղիարէն լեզուաց քաջ հմուտ է և արդէն օգտակար ծառայութիւններ մատուցած է իւր փաստաբանական տեղեկութիւններովը :

Ի Նորջուղայէ մեր ընդունած վերջին նամակին մէջէն արժան կըհամարիմք հետևեալ քաջալերական տողերը քաղելու :

«Պատուական լրագիր ձեր՝ մխիթարութիւն է մեզ տեսանել, զի ըստ բաւականին նպաստաւոր հանդիսանայ ազգային յառաջադիմութեան . ուստի կարի արժանօք ընթեռնումք զայն, և հայցեմք 'ի Տեառնէ պարգևել յարգութեան ձերում երկարութիւն կենաց և յաջողութիւն, որպէս զի կարող եղիջիք ընդ երկար ամս շարունակել զհրատարակութիւն Արշալուսոյ Արարատեան» :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զմիւռնիա, 25 Յունվար :

Այս տարի ձմեռն մինչև ցայսօր բարեխառնութենէ շատ չհեռացաւ . թէպէտ յաճախ և առատ անձրև եկաւ, բայց արևափայլ օրեր ևս եղան : Երեքշաբթի օրը քիչ մը ձիւն տեղաց հիւսիսային հովմով և այսօր մթնոլորտն ամպամած և յօդը ձիւնաբեր է :

—Կայսերական հրովարտակաւ, Նահանգիս կառավարիչ վսե . Համտի փաշան՝ Ասորեաց (Բարաշամի) կուսակալ անուանեցաւ փոխանակ Նախորդ Մեծ—Եպարքոս վսե . Խասա փաշային, որուն ծովային զօրութեանց տեսչութիւնն յանձնեցաւ : Ծովային զօրութեանց Նախորդ տեսուչ վսե . Գայսէրլի Ահմէտ փաշան՝ Շուրայի Տէվլէթին անդամ կարգեցաւ : Գոնեայի Նախորդ կուսակալ՝ վսե . Ահմէտ Ռասիմ փաշան՝ Այտընի վիլայէթին ընդհանուր կառավարիչ անուանեցաւ :

—Ցանցելումն օգոս . Սուլթանն հաճեցաւ Օսմանիէ կարգին երկրորդ աստիճանի շքանշանն շնորհելու մօսիւ Քրուբ գերմանացի երկաթագործ արհեստաւորին, որ իւր անուամբ տիեզերահռչակ եղեալ թնդանօթին հնարողն ու շինողն է :

—Մեծաշուք Յարութիւն էֆէնտին, որ Ներքին Հռոմի Օսմանեան դեսպանատան առաջին քարտուղարի պաշտօնն կըվարէր, Բարձրագոյն Դրան ընդհանուր հիւպատոս կարգեցաւ Սէմլինի մէջ, որ Դանուբի եզերքը վաճառաշահ քաղաք մըն է և Աւստրիոյ կըվերաբերի :

—Կ . Պոլսոյ Յունաց Պատրիարքարանն 'ի պէտս հարկաւոր ծախուց իւրոց՝ յանցելումն 20 հազար լիրա փոխ խնդրած լինելով 'ի Բարձրագոյն Դրանէ, կըլսեմք թէ բարեխնամ կառավարութիւնն մարդասիրաբար ընդուներ է յիշեալ Պատրիարքարանի այս խնդիրն և արդէն 5000 լիրա տուեր է նմա առ հաշիւ :

—Լոնտոնի մէջ ձեռքէ վաճառուած բոլոր օրագրաց թիւը 569,000ի կըհասնի : Յիշեալ ընդարձակ մայրաքաղաքին մէջ հրատարակեալ անգղիարէն օրագիրներէն Տէյլի Թէլէկրաֆ թերթէն օրը 170,000 օրինակ կըսպառի, Սթէնտէրտ օրագրէն 140,000 օրինակ, Տէյլի—Նիւս օրագրէն 90,000, Թայմզ օրագրէն 70,000, ևայլն :

—Լոնտոնէն հասած հեռագրական լուր մի կը ծանուցանէ համառօտիւ, թէ Զինաստանի կայսրն մեռեր է և թէ նորա յաջորդ իշխանն՝ հնգամեայ տղայ մըն է :

—«Մի մասնաւոր նամակից տեղեկանումենք, ասէ Թիֆլիզի Մեղու Հայաստանի լրագիրը, որ Երևանի Նահանգական ճարտարապետը՝ ըստ առանձին պայմանագրութեան, արդէն սկսել է էջմիածնայ ճեմարանի նորոգութիւնը և մինչև առաջիկայ 1875 ամի Յունիսի սկիզբը բոլոր շինութիւնը նորոգված կըլինի :

—Թեոդոսիայէն Յունվարի սկիզբէն հետևեալ ցաւալի լուրը կըհաղորդեն մեզ .

«Այսօրեայ ժամանակաւ յառաջ առ Աստուած փոխեցաւ՝ յետ երկամեայ անբուժելի հիւանդութեան, մեծարգոյ Մանուկ աղա Ալթունճեան՝ որ մի էր 'ի պատուաւոր իշխանաւորաց մերազնեայ ժողովրդոց կողմանցս :»

—Ամսոյս 19ին կիրակի գիշեր՝ Պարսից դեսպան վսե . Մոհսին խանն խիստ փառաւոր պարահանդէս մի տուեր է 'ի հոյակապ դեսպանատունն, ուր ներկայ գտնուեր են Բարձրագոյն Դրան նախարարք, Եւրոպիոյ տէրութեանց դեսպանքն և ուրիշ բազմաթիւ երևելի անձինք . որոց մէջ 300էն աւելի տիկնայք կան եղեր : Ռուսիոյ դեսպանին տիկինն՝ մատամ Իկնաթիէվ բարեհաճեր է այս պարահանդէսին պատիւն աւելցնել՝ հրաւիրեալ տիկնայց ընդունելութեան հոգն իւր վերայ առնելով :

—Անգղիոյ Աւետարանական աւխտին պատգամաւորք թոյլտուութիւն չունեցան օգոս . Սուլթանին ներկայանալու, որուն [illegible]ակագիր մի պիտի մատուցանէին 'ի նպաստ կրօնական ազատութեան Թուրքիոյ :

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Բամպակը դիւրավաճառ է միշտ 390—392 ղուրուշի մեքենայով ճմլուածը, 375ի չըքրքը և 337ի Ատանայինը :

Աֆիոնը՝ թէև 200 ղուրուշի չէքին վաճառեցաւ և այս գնով առնող կայ, բայց ապրանք ունեցողներն այժմ քիչ մը դժուարութիւն կը ցուցնեն նոյն գինն ընդունելու : Ենր չուկային մէջ գտնուած պատրաստ աֆիոնն գրեթէ 1000 կողովի և մնտուկի կըհասնի :

Փալամուտը միշտ կուզուի և այսօրուան արժէքն են 172 ղուրուշ կենդինարը՝ մէծամա կոչուած տեսակին համար, և 159—169 ղուրուշ նաթիւրէլ տեսակին համար :

Ցորենին քիլէն կըվաճառի 33—36էն մինչև 42—46 ղուրուշի ըստ տեսակին :

Քէօքպօյայէն Գաֆուր տեսակ ընտիր մառ մի վաճառեցաւ 193 ղուրուշի կենդինարը :

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ԱՄՈՒՐԻԻ ՄԸ ԵՐԱԶՆԵՐԸ
ԿԱՄ
ՍՐՏԻ ԳԻՐՔ ՄԸ

Ութամայ 146 երեսներէ բաղկացեալ օգտակար պատմութիւն մըն է, թարգմանեալ յանգղիարէնէ 'ի մաքուր աշխարհաբար լեզու 'ի մեծա. Մ. Մամուրեան պատուելիէ, եւ տպեալ 'ի Տէտէեան տպարանի:

Այս աշխատասիրութեան հեղինակն, որ գիտնական, փորձառու եւ բազմահմուտ անձ մի է, ամուսնութեան ամեն կողմը նկատելով՝ մերթ նուրբ եւ ուշիմ, մերթ տխուր եւ հեզնալի եւ մերթ զգայուն ու իմաստասիրական ոճով ընտանեկան կենաց վերայ այլեւայլ պատկերներ կընեկայացնէ, եւ վերջապէս ամուսնութեան ուրախութիւններն եւ աղէտքն քննութեամբ եւ դատողութեամբ յառաջ բերելէ ետեւ, աշխարհիս ճշմարիտ երջանկութիւնն՝ ամուսնական սուրբ միութեան մէջ կըգտնէ :

Մեր Հայ երիտասարդաց համար, որք զանազան հիմնաւոր կամ անհիմն պատճառներով կըվախնան եւ կըվարանին ամուսնական լծոյն ներքեւ մտանել, այս պատուական աշխատասիրութեան ուշադիր ընթերցումը կրնայ խիստ օգտակար լինել . վասնորոյ կըյորդորեմք զնոսա հատ մի գնել եւ ընթեռնուլ, որ սուղ բան չէ, (8 ղուրուշ) :

ԳՈՐԾԱՏՈՒՆ ԿԱՀԿԱՐԱՍԵԱՑ

Ներքոյգրեալս պատիւ համարիմ անձինս ծանուցանել արգոյ հասարակութեան թէ կատարելագործելով զգործատուն իմ, նորա մէջ կը շինեմ ամեն տեսակ գեղեցիկ և ամենահաստատ կահկարասիք եւրոպական ձևով, աժան գնով:

Գործատունս կըգտնուի Շիշէճիներուն չուկան բէդրային Ֆրէնքխանէին մէջ, թիւ 5 :

ՏԻՄԻԴՐԻՕՍ ՔՈՒԼԱՄՊԻՏԻՍ

ՏՕՂԻԿՔ

Երեսուն եւ երկու երեսներէ բաղկացեալ փոքրիկ տետրակ մըն է, որ Փունջի խմբագիր—Տնօրէն մեծապատիւ Հ. Ս. Այտնճեան էֆէնտիի ոտանաւոր աշխատասիրութեանց մէկ քանի գրուածներն կըպարունակէ : Տպեալ 'ի տպարանի Արամեան՝ Կ. Պոլիս: Կըվաճառի մէկ քառորդ արծաթ մէճիտի հատը :

ՀԻՒԱՆԴԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

ԴԵՂԱՀԱՏՔ ՀՈԼԼՕՈՒԷՅԻ

ՋՂԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՔ

Մարդոյս ջղային դրութեան (սիսթէմ) շատ յոգնած ըլլալ սովորական պատճառ մըն է և ջիղերուն ամենափոքրիկ շարժումը կամ գրգռութիւնը վտանգաւոր է յոյժ . վասն զի ուր գտնելու է անոր դեղը : — Միակ դեղը այս է . քիչ խմէ գինի, գարեջուր, և ոգելից ըմպելիք . և աւելի աղէկ կըլլայ որ բոլորովին հեռանաս անոնցմէ, և ամենևին չխմես . նմանապէս խահվէ մի խմեր, և անտեղ թեթև թէյով (չայ) գոհ եղիր : Կարելի եղածին չափ մաքուր օդ ծծէ ամեն գիշեր իմ դեղահատերէս երեք կամ չորս հատ կըլլէ, շատ միս կեր և համեմունքէ (սօսէ) հեռու կեցիր : Եթէ այս օգտակար կանոնները ճշդութեամբ 'ի գործ դնելու ըլլաս, մինչև շուտով պիտի հանգստանաս, մարմինդ առողջ պիտի ըլլայ և պիտի մոռնաս թէ ջղաց շարժումն ունեցար :

ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆՔ ԵՐԻԿԱՄԱՆՑ

Այս գործարանաց վերաբերեալ ամեն հիւանդութեանց մէջ թէ կըկղանքը չափէն աւելի ջրալից կըլլան կամ բաւական չեն ըլլար, թէ քարը կամ աւազը երիկամանց կը հասնին կամ թէ անոնց մէջ ցաւեր կը զգացուի մէջքին համապատասխանած մասը, Այս ամեն հիւանդութեանց ժամանակը պէտք է Հոլլօուէյի դեղահատ մը առնել, տալեալ հրահանգաց համեմատ և անոր օծանելիովը լաւ մը շփել երիկամանց վարի կողմը անկողին մտնելու ժամանակը : Այս դարմանը անմիջական օգնութիւն մի պիտի մատուցանէ, այնինչ ուրիշ դեղերը զուր տեղը գործածուած պիտի ըլլան :

ՍՏԱՄՈՔՍԻ ԱՒՐՈՒԻԼԸ

Ո՛ր և է դեղ մի չկրնար ստամոքսի զօրութիւնը նորոգել և աշխուժացնել զայն շուտով՝ ինչպէս այս դեղահատերը . որոնք անբարեխառնութենէ կամ վատթար կերակուրէ պատճառուած բոլոր թուլութիւնը կըվանեն և կը հասնին 'ի լեարդն (գոջա ճիյէր), ու որուն գործողութիւնը կը կարգադրեն . ջիղերու սաստիկ ձգման (սինիր) դեղերու մէջ սքանչելի ներգործութիւն մի ունի և լեարդի ու ստամոքսի ամեն անկարգութիւնները միշտ կը բժշկէ :

ՔՈՐՔՈՔՈՒՄՆ ԹՈՔԱՌԱԶԻՑ (ճիյէրլէր) ՀԱԶ ԵՒ ՀԱՐԲՈՒԽ

Շնչառութեան վերաբերեալ գործարանաց հիւանդութիւնք ամեն ախտէն աւելի յաճախ կը պատահին և երբեմն աւելի վտանգաւոր է : Ասոնց գործողութեանց անկարգ ընթացքին առաջին նշանները կրնան միշտ կարգադրուիլ Հոլլօուէյի հռչակաւոր դեղահատից միջոցաւ : Ասոնք շուտով կը դարմանեն արեան որ և է ստամոքսային անշարժութիւնը, կըթեթևցնեն խցուած շնչերակները, կը բարեխառնեն շնչառութեան սաստիկ արագութիւնը և կարողութիւն կուտան շնչափողին ու թոքերուն դիւրութեամբ ու կանոնաւորապէս գործելու : Այս դեղահատերը իրենց մաքրողական զօրութեամբը կը սրբեն արիւնը ամեն աղտեղութիւններէն, և այս եղանակաւ կըզօրացնեն դրութիւնը (սիսթէմ) ընդդէմ ծիւրական ախտի, շնչարգելութեան, և ուրիշ թոքային տկարութեանց :

ՏԿԱՐԱՑԵԱԼ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԲԱՂԿԱՑՈՒԹԻՒՆՔ

Տկարութեան, թուլութեան և ջղացաւութեան դէպքերու մէջ, որոնք որ և է բնական կամ գերբնական չափազանցութենէ յառաջ եկած են, այս դեղահատից պէսպէսիչ և նորոգիչ ներգործութիւնը մեծապէս օգտակար է . քանզի մարսողութիւնը կըվերահաստատէ, մարմնոյն ամեն հիւթոց թափումը կը կանոնաւորէ, ջղային դրութիւնը կըզօրացնէ, հիւանդին միտքը կը յորդորէ և վերջապէս առողջութիւնը ձեռք կը բերէ :

Հոլլօուէյի դեղահատերը ամենէն օգտակար դեղերն են հետևեալ հիւանդութեանց համար .

Շնչարգելութիւն,	Յօդացաւութիւն,	Թոքացաւութիւն,
Մախձային ախտք,	Տեռատեսութիւն,	Ցաւք որովայնի,
Խիթ (սանճը),	Զրգողութիւն,	Միզարգելութիւն,
Հարբուխ,	Անմարսողութիւնք,	Բորբոքումն,
Ծիւրական ախտ,	Դալուկն,	Ախտք ընդերաց,
Թանչ (տէօուրլէ),	Բարախիւն սրտի,	Անկանոնութիւնք կա-
Խոցք պարանոցի,	Քար կամ խիճ միզա-	նանց,
Վերնոտութիւն,	նոցի,	Մորթային հիւանդու-
Վերջի հիւանդութիւնք	Գլխացաւութիւն,	թիւնք,
Փորացաւ,	Աֆրոդիտեան ախտք,	Խցողութիւնք :

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ

Այս լրագիրը երկու շաբաթը անգամ մը՝ շաբաթ օրը կըհրատարակուի : Տարեկան գինը 120 ղուրուշ է ողջ դրամով, կանխիկ վճարելի : Դուրս երթալու լրագրաց ճանապարհի ծախքը՝ առնողին վերայ է : Ո՛վ որ կուզէ կրնայ բաժանորդ գրուիլ Զմիւռնիա՝ Արշալուսոյ գրատունը . իսկ ուրիշ քաղաքաց համար, ահա կընշանակենք լրագրոյս մեծարգոյ գործակալաց անուանքը, որք են.

Կոստանդնուպօլիս՝ Հ. Ս. Այտնճեան էֆէնտի, Տնօրէն և Տէր Փունջ լրագրոյն :
Աղէքսանդրիա՝ աղա Մկրտիչ Հալէպլեան :
Գահիրէ՝ խօճէնտէր աղա Մելքեան :
Յոպպէ՝ աղա Սիմօն Ս. Մուրատեան :
Բէյրութ՝ Խաչատուր սարկաւագ Խանթարճեան
Մօսուլ՝ պարոն Զարմայր Մսերեանց :
Հալէպ՝ Տ. Խաչիկ քահանայ Շահվերդեան .
Պաղտատ՝ Անգղիոյ հիւպատոսի փոխանորդ, աղա Մկրտիչ մահտեսի Մինասեան :
Կալկաթա՝ պարոն Մ. Խ. Յովակիմեան :
Մատրաս՝ պարոն Անդրէաս Սամ:
Պատավիա՝ պարոն Մանուկ Որդանանեան :

Խմբագիր—տէր լրագրոյս,
Ղուկաս Գ. Պալթազարեան :

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱԼՈՒՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ